

בראשית יא נח

פ שביעי יא א ויהי כל הארץ

שפה אחת ודברים אחדים:

מוסף רש"י

[א] שפה אחת. לטון אחד (ישעיה לג ט). ועל ידי שהיו שפה אחת כלו כולם צעננה (מנקה ג א): ודברים אחדים, שהיו נוהגים להצטע ופצעות צנייהם (להלן פסוק ט):

כלי יקר

טוב כי אם ליתן ריוח בין הדברים, וכמו שנאמר (שם נה י) בלע ה' פלג לשונם כי ראיתי חמס וריב בעיר. אבל הצדיקים כינוסם טוב כי התכלית מאחדם, כי אין להם כי אם תכלית אחד והיו לאחדים על ידו כמו שנאמר (שם קט קסה) שלום רב לאוהבי תורתך. אבל לא לאוהבי התכלית החיצונה בעצם וראשונה: וזה טעם הפלגה, כי מתחילה היו כולם שפה אחת ודברים אחדים. והיה שלום ביניהם, וחששו המה פן על ידי שיתרבו בארץ יתפזרו, כי לא תשא אותם הארץ לשבת יחדיו במקום אחד, ויבואו לידי מלחמות כי תמיד מלחמה מצויה בין יושבי מדינה זו ליושבי מדינה אחרת, על כן אמרו הנה עכשיו אנחנו עם אחד שפה אחת ויש לחוש פן נפוץ בהכרח איש מעל רעהו ותפסק האחוה מבינינו, לפיכך נבנה מגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם, כי בנוהג שבעולם שכל אדם יש לו חשק ורצון לבוא לדור בעיר גדולה מקום קיבוץ אנשים רבים, ואז נהיה לעם אחד ולא נפוץ איש מעל אחיו. ובאמת אילו לא היו אומרים ונעשה לנו

(א) ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים. נראין הדברים שכל מעשה הפלגה הוא על דרך שאמרו רז"ל (סנהדרין עא): כינוס לרשעים רע להם ורע לעולם, פיזור לרשעים טוב להם וטוב לעולם, ובצדיקים הכל בהיפך זה. לפי שהרשעים על ידי כינוסם יחשכו ביניהם עצות רעות על אחרים, נוסף על זה ימשכו ביניהם דברי ריבות ומחלוקות ושנאות, וזאת תורת הקנאות המצויות בין הכיתות אשר כל מעשיהם לא לשם שמים כי אם כדי לעשות להם שם בארץ, ועיקר הסיבה לזה שיש לכל אחד מהם תכלית חיצונית חלק לבם זה מזה, כי זה יתאוה לעושר וכבוד, וזה לרוב מאכל, וזה לרוב משגל, וזה יאמר נעשה לנו שם ורוצה להיות גבוה מעל גבוה, ומתוך כך המריבה ממשמשת ובאה הן מן הצד שאין להם תכלית אחד, כי הדרכים רעים הם רבים, והדרך הטוב אינו כי אם אחד, הן מצד שכל אחד יש לו חפץ ורצון להיות במעלה ויתר שאת על זולתו, ומדה זו הלא היא ברבת בני עמינו, על כן פיזור כיתות אלו טוב מהקיבוץ כמו שנאמר (תהלים צב י) יתפרדו כל פועלי און, אין

מגדל זה, אמנם באמרם ונעשה לנו שם, גילו כל מזימות לבבם אנשי המעלה, והיה גלוי לפני השם יתברך. שעל ידי שהם שלא עשו לפני זה כי קודם זה היה שלום ביניהם, ועכשיו יהיה יד איש ברעהו מצד המינויים והשררות אשר כל יושבי עיר גדולה צריכין להם, כי זולתם איש את רעהו חיים בלעו, ומאחר שרצונם לעשות להם שם אם כן כל אחד ירצה להיות מושל ושר בעיר גדולה זו כדי שיצא שמו בכל העולם, ועל ידי זה יתרבו ביניהם דברי ריבות כאמור:

ו ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות. אין פירושו בלשון תמיהה, אלא באמת אמר כן יען כי המה חשבו לעשות מעמד קיום אל השלום, גם אני חושב כן, אמנם בסיבה הפכית ממה שחשבו, המה חשבו להעמיד השלום על ידי כינוסם בחושבם כי כינוסם טוב להם, ואני רואה להעמיד השלום על ידי הפיזור, כי הפיזור טוב להם מן הקיבוץ, לפיכך הבה נרדה ונבלה שם שפתם, כי על ידי זה יתפזרו בהכרח ואז טוב להם ולכל העולם, כי לעולם אין שלום בין אנשים אשר כל מגמת פניהם לעשות להם שם בארץ, ובני עמינו יוכיחו:

ורז"ל אמרו (תנחומא נח יח) שאמרו לא כל הימנו שיבור לו העליונים כו'. הורו בזה עד היכן יגיע דעת אנשי השם עד אשר אפילו שכינה אינה חשובה כנגדו, כי מתחילה לשונם תהלך בארץ לבקש לו גדולות ואח"כ שתו גם בשמים פיהם לחלוק על מלכותו יתברך כביכול, ועתה בא וראה כמה פחותה מדה זו, הלא היא המחרכת שני בתי מקדשים ומסכתת האחור בנין הבית השלישי, עד אשר יסיר מתוכנו עליזי הגאווה וישאר עם עני ודל וחסר בשם ה' (צפניה ג יב):

שם, הטיבו את אשר דברו והיו באים עד תכלית השלום מצד כי כוונתם שיצא שםם בעולם ויקראו בשמותם עלי אדמות מבקשים לקנות שם בעולם יבואו אל ההיפך אשר חשבו: לפיכך ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת וגו'. ויאמר ה' כי במזימות זו אשר חשבו המה טועים בעצמם ויפלו ברשת הדבר אשר המה בורחים ממנו, כי המה חושבים שעל ידי שיתפזרו יתחלקו לאומות רבות ויפסק חוט השלום כי יבואו לידי מלחמות רבות, ועל ידי שידורו במקום אחד יהיו לעם אחד ויהיה השלום מתווך ביניהם. הניחא אם לא היו אומרים ונעשה לנו שם, אמנם באמרם דבר זה ירד ה' לטוף דעתם כי יהיה הכל בהיפך ממה שחשבו, ואדרבה ישנו עם אחד, ואימת, כשהוא מפוזר ומפורד, שאין לשום אחד עסק עם חברו אז יהיה לעם אחד, אבל אם יתקבצו כולם למקום אחד לברוח מן המלחמה של אומה באומה אז יפלו במלחמה גדולה מזו, והוא מלחמה פנימית חרב איש ברעהו כי כינוס לרשעים רע להם, ומאחר שאמרו ונעשה לנו שם אם כן כל אחד ירצה להשתרר על חברו ולהיות גבוה ממנו, כי זה מצוי בין הכיתות העושים כל מעשיהם למען ספר שםם, על כן טוב לפזרם ולמונעם מבנין זה:

וזרו שנאמר ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכולם, כי עכשיו אחר שהמה מפוזרים קצת אז הם עם אחד ושפה אחת, כי כל אחד אמר הן על מה שיאמר חברו הן, ולא על מה שיאמר חברו לאו, שאין כל כך קנאה ותחרות ביניהם אחר שלא רדפו עדיין אחר קניית השם, וזה החלם לעשות זה המגדל יהיה התחלה אל הדבר אשר הם חושבים להמלט ממנו ויהיה היפך כוונתם, ויהיה התחלה שיעשו מה

וַיֹּאמְרוּ
הֲבָה | נִבְנֶה-לָנוּ עֵיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ
בְּשָׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה-לָנוּ שֵׁם פֶּן-
נִפְּוֶז עַל-פְּנֵי כָּל-הָאָרֶץ:

אבן עזרא

ב וטעם וימצאו בקעה. שבקשו מקום טוב לבנות מדינה

יונתן בן עוזיאל

ד וַאֲמָרוּ הֵבוּ נִבְנֵי לָנָא קִרְתָּא וּמִגְדָּלָא וְרִישִׁיָּה מְטִי עַד צִית שְׁמִיָּא וְנַעֲבַד
לָנָא סְגָדוּ בְּרִישִׁיָּה מִגַּן וְנִשְׁוֵי חֲרָבָא בִּיְדֵיהֶּ מִדָּן וְתִהִי עֲבָדָא לְקִיבְלָהּ סְדְרֵי קִרְבָּא קָדָם עַד לָא
נִתְבָּדַר מַעְלֵי אֲנָפֵי אֲרַעָא:

פירוש יונתן מגן סגדו ברישיה. פירוש בראש מגדל השתחוויה שמשתחווים לעבודה זרה: מן נשוי חרבא. ונשים חרב בידיו
והוא יעשה עבדו סדרי מלחמה, ודייק כדדייק בסנהדרין פרק חלק (קט) ע"ש, ועיין ברקנטי (דף לח ע"ד):

אונקלוס

וַיֹּאמְרוּ יִי הָא עָמָּא חָד וְלִישָׁן
חָד לְכוּלְהוֹן וְדִין דְּשָׂרִיאֵו
לְמַעַבְד וּכְעַן לָא יִתְמַנַּע מִנְהוֹן
כָּל דְּחָשִׁיבוּ לְמַעַבְד: זֶהְבוּ
נִתְגַּלִּי וְנִבְלָבֵל תְּמָן לִישְׁנָהוֹן
דְּלָא יִשְׁמַעוֹן אָנֹשׁ לִישָׁן חֲבֵרָה:
ח וּבְבַדַּר יִי יִתְהוֹן מִתְּמָן עַל אֲפִי
כָּל אֲרַעָא וְאִתְמַנְעוּ מִלְּמַבְנֵי
קִרְתָּא: ט עַל פֶּן קָרָא שְׁמָה
בְּכָל אַרְי תְּמָן בְּלָבֵל יִי לִישָׁן
כָּל אֲרַעָא וּמִתְּמָן בְּדִרְגוֹן יִי עַל
אֲפִי כָּל אֲרַעָא: י אֵלִין תּוֹלְדֵת
שֵׁם שֵׁם בַּר מָאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד
יִת אֲרַפְכָּשֵׁד פִּרְתִּין שְׁנִין בְּתַר
טוּפְנָא:

וַיֹּאמְרוּ יִהְיֶה הֵן עִם אֶחָד וְשִׁפְהָ
אֶחָת לְכֻלָּם וְזֶה הַחֵלֶם לַעֲשׂוֹת
וְעַתָּה לֹא יִבְצֹר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר
יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת: ז הֲבָה נִרְדֶּה וְנִבְלָה
שֵׁם שִׁפְתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ
שִׁפְת רַעְהוּ: ח וַיִּפֶּן יִהְיֶה אַתֶּם מִשֵּׁם
עַל-פְּנֵי כָּל-הָאָרֶץ וַיַּחֲדְלוּ לְבַנֵּת
הָעִיר: ט עַל-פֶּן קָרָא שְׁמָהּ בְּכָל כִּי-שֵׁם
בְּלָל יִהְיֶה שִׁפְת כָּל-הָאָרֶץ
וּמִשֵּׁם הִפִּיצִם יִהְיֶה עַל-פְּנֵי כָּל-
הָאָרֶץ:

אבן עזרא

ו וַיֹּאמְרוּ ה' הֵן עִם אֶחָד. זה הדבר אמר למלאכים יט, וזה טעם וירד וטעמו ירד, בעבור שאמר כן: עִם אֶחָד. שיש להם דת אחת, כי בהשתנות הדתות תתחדש הקנאה והשנאה, גם כן בהשתנות הלשון, על כן צוה מלך מדי ופרס ומדבר כלשון עמו (אסתר א כב).

ספורנו

ו הֵן עִם אֶחָד. כי אמנם הכטול המפר עצת גוים ומניא מחשבות הוא המחלוקת הקורה ביניהם, אם לסבת הדתות ואם לסבת הלשונות. והנה אלה היו עם אחד בענין הדת, כי היו כולם מסכימים בדעת אנשי הצאב"ה, ועם זה היו כולם מסכימים בלשון: וזה הח"לם לעשות. וגם כן נמצאה לכולם עתה זאת ההתחלה שעשו בהסכמת כולם: ועתה לֹא יִבְצֹר מֵהֶם. אם כן אין מונע להם מהשלים כונתם, ותהיה אותה עבודה זרה אשר יבחרו כללית לכל מין האדם, ולא יפנה אחד מהם לדעת את הבורא יתברך ולהבין כי יוצר הכל הוא.

רש"י

(1) הֵן עִם אֶחָד. כל טוֹבָה זו יש עמה, שֵׁם אֶחָד הֵם וְשִׁפְתָ אֶחָת לְכוּלָּן, ודָּנָר זֶה הַחֵלֶם לַעֲשׂוֹת (ס):

לֹא יִשְׁמַעוּ. זה שואל לְנִינָה

וזה מציא טיט וזה עומד עליו ל'פולע' את מוסו:
(ס) וַיִּפֶּן ה' אֹתָם מִשֵּׁם. בעולם הזה. מה שאמרו פן נפוז נתקיים עליהם. הוא שאמר שלמה (משלי י כד) מְגֹרֶת רָשָׁע הִיא תִּצְוָנוּ (מנחמה ס):